پشیلە

جلال ملا حسن خۆشناو
هەولێر

دایكم دەیگێڕایەوەو دەی ووت :
ساڵی 1914 ز.كە جەنگی جیهانی یەكەم دەستی پێكرد ، گرانیو ڕشانەوەش بڵاوبیوەوە جەندرمەی میری عوسمانی لە لایەكی ترەوە كەوتنە تالان كـردنو كۆكـردنەوەی ئـازوقە لە خـەڵكی كوردستان .
دانشتوانی لادێو شارەكان لەبەر بـرسیەتیو ڕشـانەوە وەك گەڵای پایـزان هەل دەوەرانو تـەرمی مردوەكـان ئەمـانەوە نەدەشاردرانـەوە . دڕندەكـان وەكو سـەگ ، پشیلە ، گورگ دەمیان لە كەلاكی ئادەمیزاد دەناو دەیان خوارد .
كە جەنگی جیهانی یەكەم كۆتایی هات گرانیو ڕشانەوە نەما ، دڕندەكان پەكیان كەوت ئیدی كەوتنە پەلامارو هێرش هێنان بۆ سەر مرۆڤی زیندو بەتایبەتی پشیلەی ماڵیو كێویەكان پەلاماری منالانیان دەداو دەیان خواردن بـەم بۆنـەیەوە بـەیتی پشیلە ووتراوە .

تێبینی : -

1 — بەیتی پشیلەو بەسەرهاتەكە ئەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1914 ز.وە لە زۆر ناوچەكانی كوردستان ئەم بەیتە باوەو هەڵپەڕكێ ی لەبەر دەكرێت ، بەلام گۆڕانی بەسەر داهاتوە لە پشتێ بۆ پشتێ وە لە زاری بۆ زاری بەپێ ی شوێنو جێگا .

2 — دەقی بەیتی (پشیلە) م لە زاری (طە خارۆ هەرشتەبڕ) تۆمار كردوە لە شەقلاوە لە ساڵی 1972 ز.كە تەمەنی (60) ساڵە.

بەیتی
پشیلەی كوێستانێ

هەی هەی لەبەر كتكێ(1) شین
كەس نەوێراین لۆی بچین
لێ بوو بە گورگی دەوخێن
ئەو جارەش لێك بوینەوە
بەناو یەك وەر بوینەوە
تاكو یەك ئەبڕینەوە
هاتن كتكێ كوێستانێ
وا ئەكەن جلیتانێ(2)
خراكەن خەلیفانێ
كتك هات لە دیوینی(3)
لە چاوان چ نابینی
ڕووبوە سۆف یاسینی
هەریدا ناو پەرژینی
سرقانی پێ بچینی
ئەی هاوارو سەد هاوار
كتكێ شین با بێمە خوار
ئەم كردینە بەندەوار
ئەمی بەندەوار كردین
سەر كۆتو پێخواس كردین
حارێ خۆ كێوە بەرین
حارێ خۆ ببەینە زێتكێ(4)
بابێمە خواردیە كتكێ
جوابێ بدەنە عوزێرە
نۆ گای كردینە خێرە
خوایە كتك نێتە ئێرە
جوابێ بدەنە گولەكی(5)
لەبۆم بێنە ملەكی
تا لێ ی بگرن لایەكی
جوابێ بدەنە ئامۆكە(6)
بائێنە كوری سوكوكە
گوللەی تفەنگێو پەڕۆكە
كتكێ بكوژن ئەوڕۆكە
زەین دەنە بەرازانێ(7)
ڕەش ئەكرێن وەك گاڕانێ
هەردێن لەبەر دۆرانێ(8)
سەلیم ئەرێتە بەسێ
پیاو لە كتكان ناترسێ
بەس بكە پسە پسێ
كتك هاتن سێو دوو
یەك بە ئەستوندەی هەرچوو
دیتم بەنێشتی ئەجوو
سەلیم ئەرێتە فاتێ
زووم بگەینە قەراتێ(9)
لەشكری كتكانم كاتێ
ئەمبەن لەبۆ ئافاتێ
سەدەق لێ كارەساتێ
كتك هاتە یەكدەرێ
غاریدا كلكێ كەرێ
ئاشەوان لەبەر هەرێ
شەمو سوراحو رابی
كتك مارت خرابی

قەت لە شەڕی تێر نابی
شەمێ هەڵمەگرە خەمێ
بە تەبشوی غار ئەدەمێ
ئەستێنم خینێ شەمێ
هەمزە ئەرێ مەلایە
کتکان جێ مەڕوایە
خوێندنم لەبیر نەمایە
هەمزە ئەرێ هۆمامە
بینن خەنجەرێ شامە
کتکت لۆ بکەم تەمامە
جوابێ بدەنە هەناری[10]
دار بەدەست بێنە خوارێ
کتکێ گرتیە بنارێ
جوابێ بدەنە باتاسێ
بەس بکەن پسە پسێ
کتك شێرەو ناترسێ
لەولای ڕاهات برایمە جوو
بەخۆو بە سوڵێ بەگوو
ئەویش لەوێ لەخۆ چوو
جوابێ بدەنە هەریرێ
لەبۆم بێنن زنجیرێ
کتك شێرەو ناگیرێ
چەند خەنجەرێ خۆشناوان
ناکڕێن بە دراوان
نابڕن پێستی میاو میاوان
کتك هاتە مۆتراوێ[11]

پەڕیەوە لە پسەکاوێ[12]
گەیشتە ناو سیساوێ
ڕێککەت لەگەڵ هەتاوێ
سبەینێ بچیتە ناوێ
برێنە مستۆی کیژیلێ
شەڕ گەرمە لەگەڵ پشیلێ
میر کتك گەییە کانیلێ
برێنە مستە کەچەری
با بگری ڕێی چەقەری
نەهێری کتك تێپەری
برێنە حوسێنی خەجێ
دەست بداتە دەمانچێ
کتکێ بکوژی جێبەجێ
برێنە سوفی خدری
پلینگێ لە گەوەری[13]
ئەو کتکان چاك ئەگری
هاتیە مامە حەوێزە
پیاوێکی زۆر بەرێزە
زووی کوشت کتکێ دێزە
کتك هاتە شەقلاوێ
ڕێککەت لەگەڵ هەتاوێ
سبەی زوو بچیتە ناوێ
هاتییە تەهای نەبییە
لە پشیلەی ڕاست هاتییە
پەتکی لە ملی کردییە
پشیلەی خنکاندییە

فەرهەنگۆك

1 — کتك : پشیلە .
2 — جلیتانێ : مەشق‌کردن .
3 — دیوین : گوندێکە سەر بە ناوچەی سەلاحەدینە .
4 — زینکێ : گوندێکە سەر بە ناوچەی مێرگەسۆرە .
5 — گولەك : گوندێکە سەر بە ناوچەی هەریرە .
6 — ئامۆکە : ئامۆکان : گوندێکە سەر بە ناوچەی هەریرە
7 — بەرازان : گوندێکە سەر بە ناوچەی هەریرە .
8 — دۆران : مەشکەی دۆ .
9 — قەرات : قەڵات .
10 — هەناری : گوندێك بوو سەر بە ناوچەی هەریر .
11 — مۆتراوە : گوندێکە سەر بە ناوچەی هەریر .
12 — پسەکاوە : (پیسەکاوە) بەو جۆگەلە ئاوە ئەڵێن کە دەکەوێتە نێوانی گوندی مۆتراوەو گوندی سیساوە .
13 — کەوەر : دەرز ، قەڵش ، کەلەنە شاخ

مەندۆ

تۆمارکردنی
عباس عبدالله یوسف

مەندۆم کوڕێ پیرێ
دەستی دا سێ تیرێ
مەندۆ کوڕێ زیزێ
لەتفەنگێکا تێزێ
باویا نێریا ڕێزێ
مەندۆم ناری ناری
وەکی ئەچیە شاری
چم لۆینی پەدیاری
بازنا تەکە گواری
نیریێ مەندۆم سێنە
لە گەریا عاسێنە
ڕاوکەریا لەڕێنە
نێریێ مەندۆم چارن
لە گەریا ئەنارن

تێبینی
ئەم گۆرانیە لە گوندی (جۆنەلەی) ناوچەی سوور چیاتی تۆمار کراوە

فەرهەنگۆك
سێتیر = جۆرە تفەنگێکی کۆنە
لەتفەنگێکا = لە تفەنگی ئەکا . ئەم (ئە) ی کاری ڕانەبردوو تێدەسوێ
ئەکا تێزێ = ئامادەی دەکا بۆ تەقەکردن
زیزێ = ناوی ژنانە
باویا = بهاوێژە
ناری ناری = بەناڵە ناڵ
لۆینی = لۆ دێنی = بۆم دەهێنی
پە = بە
تەکە = لەگەڵ ، دەگەڵ
گەریا = گەلی ، دەربەند
ئەنارن = ئەناڵن